

279290

Familia

11. 1929

BCU Cluj / Central University Library Cluj

349

IULIU MANIU

Seria II. Anul IV.

Oradea, Ianuarie-Februarie 1929

No. 1-2

* Apare odată pe lună *
 sub conducerea unui comitet de redacție
 Redactor : M. G. SAMARINEANU.

Redacția : Strada Take Ionescu No. 42. Oradea.

Pentru recenzii autorii și casele de editură sunt rugați a trimite câte un exemplar pe adresa redacției
 Manuscrisele nepublicate se distrug.

Cuprinsul No. 1-2:

*** Pe marginea actualității

Gh. Tulbure : *Problema orașelor*
 Victor Eftimiu : *Cu mână albă (versuri)*
 I. U. Soricu : *Amăgire (versuri)*
 M. G. Samarineanu : *Circaziana*
 George A. Petre : { *Stih adormitor (versuri)*
 { *In mina sufletului („)*
 George Bota : *Educație și pacifism*
 Sanda Rusalim : *Poeme în proză*
 Oscar Wilde : *Tânărul Rege — trad. de Flori Sam.*
 Artur Enășescu : *Cântecele Toamnei*
 Ady Endre : *Poezii — traduceri de George A. Petre*
 Al. Keresztury-Olteanu : *Intre București și Buda-
 pestă*
 Const. Goran : *Corabiei ce pleacă (versuri)*
 Florica Butu : *Priviri neînțelese*
 Eugen Constant : *Steaua (versuri)*
 M. San-Marino : *Teatrul de Vest*

CRONICI

O mistică națională. — Catedrala chimiei. — Pacea anului nou.
 Zece ani dela moartea lui Ady Endre. — Scăderi la bursa literară.

CRONICA LITERARĂ.

Ion Minulescu : *Corigent la Limba română. — Ionel Teodoreanu :
 Turnul Mlenei. — D. D. Patrașcanu : Un prânz de gală. —
 Jean Bart : Schițe marine. — Selma Lagerlöf : Prințesa Păcii.—*

CLIȘEE.

Abonamente :

Pe 1 an : 150 Lei ; pe 6 luni 90 Lei. — Pentru instituțiuni și autorități : 500 Lei pe an.
 în străinătate : 500 Lei pe an. — Inserții și reclame la Administrația revistei :
 Strada Take Ionescu No. 42. Oradea.

Familia

Pe marginea actualității.

In anul al patrulea.

Pornim un an nou. Greutățile cari s'au ținut se i dela reapariție, acum patru ani, încearcă să ne sugrume. Suntem tineri însă. Toți purtăm entuziasmul ca o plătoșă. Și vom învinge.

Avem siguranța că împăenjenții la ochi, factori cu greutate în viața statului nostru, odată și odată își vor recăpăta vederea. Și ne vor înțelege străduința. Sprijinul nu va fi atunci, un dinar aruncat acelu care-ți întinde mâna, flămând, la colțul de stradă, ci, sacul de sămânță pe care-l dai semănătorului pentru a face să rodească un ogor năpădit de bălării.

Nu încercăm să formăm curente. Alte organe de publicitate, din alte părți și cu alte posibilități, au acest rol. Noi vrem să punem în mâna celor ținuti de soartă secole de arândul în întuneric, o luminiță. Vrem să rupem din cultura generală o rază și s'o coborâm, modest și fără tãmbălău, la sate: în căsuțele acoperite cu stuf, în odaia sărăcăcioasă a învățătorului, în chilia parohului, pe biroul notarului și a pretorului, și la orașe: în căminele celor înfrățiti cu cartea, cari n'au posibilitatea însă să se țină la curent cu ea, din cauza greutăților vieții.

Nu școală vrem să formăm, ci un stimulent pentru dezvoltarea gustului spre slova românească.

Și avem o satisfacție. Colecția celor trei ani ne este mărturie că ne-am ținut de program.

Că ar trebui să dăm mai mult, e evident. Vom da când ni se va da și nouă posibilitatea.

Până atunci, pornim anul nou cu frunțile sus. Mândri? Nu. Satisfăcuți numai că ne-am făcut datoria.

O universitate la Oradea.

Corpul profesoral al Academiei de drept din Oradea agilă o chestie care poate să marcheze o etapă în mișcarea culturală a regiunii de Vest. Toate eforturile intelectualilor și pseudo-intelectualilor noștri, de până acum, pentru a fixa piloni în haosul acestui domeniu, au dat fiasco. Purtau germenul distrugerii în sâmbure, căci mai toate aveau un păcat inițial: interesarea. De aceea falimentul stător societăți și asociații cu programe pompoase, înfiripate cu mult tãmbălău și înmormântate pe întuneric și în surdină.

Curentul pornit de corpul profesoral al Academiei e de altă natură. Preconizează o realizare utilă: Universitatea Crișanei. Interesul aci e numai din domeniul na-

tional. Și ar trebui să fie luat în urgentă cercetare memoriu înaintat.

Oradea are o Academie de drept care ființează de 150 de ani. Era românească a găsit-o. Și e datoare s'o mențină și să-i dea avântul necesar. Din ea și din concentrarea celor două Teologii, unită și ortodoxă, să se formeze o Universitate.

Trebuie să înzestrăm și noi această regiune cu ceva solid. Destul am considerat-o ca o colonie și am tratat-o ca atare. Destul am încercat până acum, toate exhibițiile cari n-au reușit de cât să ne compromită.

E timpul...

Să trecem odată la muncă. Și s'o pornim, căci trebuie s'o pornim dela început, pe când minoritarii continuă un drum pe care pășesc de mult. Și câte sacrificii n'au știut ei să facă!..

Teatrul de Vest.

Inițiativa particulară l-a înființat. A fost un frumos efort care a aplicat o palmă ministerului Artelor ce se tot străduște impotent, de zece ani, să-i dea viață. Câte pretenții și ce dans al milioane!... Câte poște nesățioase nu răscoliră Bucureștii, când am tras semnalul de alarmă, cerând hotărât, acest teatru la Oradea. E cunoscută oferta dlui Demetriade, care cerea 17 milioane.

S'a realizat cu mai nimica. Și neputința ministerului, care nu-și justifică prin nimica existența, și-a arătat colțul.

Să fi văzuțu cu ce ochi halbați au întâmpinat, cei din birourile tarapaneli artei, hotărârea grupului de intelectuali din Oradea, de a-și alcătui singuri trupa de teatru!

Și au căutat să vâre toate bețele în roată. Au reușit un lucru. Să se arate așa cum sunt, adică neînțelegători ai lucrurilor mari.

Teatrul de Vest ființează de cinci luni. Și realizează lucruri frumoase. Modest, e drept. Te întinzi cât ți-e plăpoma însă. Acum a ajuns la strâmtoare. Când verși cu nemiluita pentru tot felul de premii și pentru fel de fel de propagande, mai mult sau mai puțin culturale, nu înțelegem de ce guvernul nu găsește un ajutor și pentru teatrul de Vest.

Noi așteptăm să se ia albeața din ochii aceluora cari nu văd. Numai atunci se va putea lucra așa cum trebuie. Actuala cărmuire credem că va fi mai înțelegătoare.

Problema orașelor

de GH. TULBURE.

Am arătat, într'un articol anterior, geneza și psihologia orașelor din Transilvania. Am explicat cum s'a ajuns la tiparul lor occidental de astăzi, și pentru ce, sub aspectul fizionomiei edilitare, a urbanismului și a vieții sociale burgheze, ele sunt superioare orașelor din vechiul regat românesc.

În fine am insistat asupra faptului, că ele sunt așezări streine în marea masă a satelor românești din Ardeal, că în cursul vremii, datorită unei politici de absorbire, ele au fost supuse unui proces de maghiarizare. Datorită acestui proces istoric și politic, noi, Românii, suntem reprezentați cu un procent atât de minuscul în populația urbană, încât, dacă în trecut eram isgoniți din zidurile cetăților, în timpul din urmă eram considerați ca simpli musafiri nepoftiți.

Unirea neamului ne-a găsit în această situație, umiltoare și nedreaptă: popor de sate, lipsit de clasa burgheză.

În mod firesc se pune acum întrebarea:

Cum am înțeles noi să reparăm, în acești zece ani, moștenirea nedreaptă a trecutului și cu ce a contribuit politica noastră de stat la opera de închegare a burgheziei românești, atât de inexistentă în orașele nouilor provincii?

Vom lăsa să vorbească mai întâi cifrele. Tabloul statistic, pe care-l dăm mai la vale, ne poate servi de oglindă. Am luat câteva orașe mai importante, ca puncte de sprijin. Iată cum se prezintă situația față de cea dinainte cu zece ani.

Chestionar		Timișoara	Oradea	Satu-Mare	Lugoș
Numărul Populației românești	1918	9766	5734	2680	9100
	1928	16286	18841	14100	10800
Școli românești de toate gradele	1918	0 școală primară	3 școli primare	0	4 școli
	1928	27 școli cu 160 profesori	25 școli cu 200 profesori	20 școli cu 130 profesori	16 școli cu 133 profesori
Funcționari români la diferite autorit. publ.	1918	24	8	12	85
	1928	1105	981	623	412
Funcționari români la Primăria Orașului	1918	54	2	4	39
	1928	174 (din 254)	143 (din 357)	6 (din 320)	74 (din 112)
Comercianți și Industr. români	1918	161	149 (din 2211)	12	26
	1928	134	161 (din 1945)	51	183
Ziare și reviste românești	1918	0	1	0	1
	1928	4	6	7	2
Tipografiile românești	1918	0	0	0	2
	1928	2	3	3	4
Librării românești	1918	0	0	0	2
	1928	4	2	1	2

Cifrele sunt elocvente.

Dacă situația, în care ne găseam înainte de unire, era jalnică, profitul ce 'nregistrează bilanțul nostru până astăzi e cert, că nu ne poate satisface:

Cel puțin din anumite puncte de vedere.

În definitiv funcționarii și profesorii de toate categoriile sunt aproape singurul spor real, pe care l-am realizat la orașe. Or, sub aspectul problemei, ce ne preocupă, sporul funcționării nu reprezintă o cucerire adevărată. Element mai mult flotant și prin definiție sărac, slujbașii publici la noi constituie mai mult o clasă parazită, de proletari intelectuali, decât o burghezie propriu zisă. Singurele ateliere, unde se urzește pânza cea nouă a sufletului românesc, sunt școlile. Impopulara lor cu tinerele vlăstare dela țară este însă și ea mai mult o consecință firească a dominațiunii politice, decât un efort de cucerire. Mai ales, că și pe terenul acesta statul a neglijat tocmai latura cea mai importantă a problemei: să acorde toată sollicitudinea și tot sprijinul material

Cu mână albă...

de Victor Eftimiu.

Cu mină albă de domniță	Durere, grijă, se destramă
Sau aspră mână muncitoare,	Cînd ne reverși o mîngăiere,
Purtînd o floare în cosiță	Ești Joia Patimilor, mamă
Sau diademă lucitoare,	Și sfînta zi de înviere!
De legeni leagăn de mătasă	Tu care luminezi pustiul
Or biată albie săracă,	Și pentru noi oprești furtuna,
Ô, mamă, inima-mi duiosă	Ți-au răstignit odată fiul, —
În sfînte rază te îmbracă.	Tu ești jertfită 'ntotdeauna.
Ești tu, mereu, aceiași, mamă:	Măreață, sfîntă, fără teamă
Un zîmbet cald în suferință,	E jertfa tu făr' de răsplată:
O fluturare de năframă	Pămîntul dă, dar cere, mamă!
La 'ntîiul ceas de biruință	Tu dai și nu ceri niciodată!
Si de-ai rămas la fărîm, uitată	O, pentru toți care te chiamă
Si singură de-acî 'naintele,	Te plîng, te cer sau te visează,
Nu pentru tine plîngi de-odată	Fii biecurîntată, mamă,
În rugăciunea ta fierbînte.	O, mamă, binecuvîntează!

desvoltării cât mai largi a școlilor de ucenici comerciali și industriali.

Adevărata burghezie o formează comercianții și industriașii.

Frîn însuși rostul meseriei lor aceștia constituie o clasă de orașeni, solidă și permanentă, care odată stabilită la oraș se menține și se perpetuează generații dearîndul. De altă parte negustorii și maeștrii, ca cei mai în măsură să realizeze averi, sunt adevărații stăpâni ai vieții și proprietății urbane. Casele, palatele și instalațiile sunt de obicei ale lor. Ei sunt alfa și omega, ei sunt întemeietorii și susținătorii orașelor.

Privind cifrele de mai sus vom constata, că tocmai pe terenul acesta am progresat mai puțin. Și mai trist este, că în unele locuri am regresat și am pierdut de sub picioare și modestul teren, ce-l câștigasem cu uriașe eforturi, sub trecutul regim milenar.

Recunoaștem, că cu elementele, de care dispuneam, nu era ușor să dăm lupta de cucerire pe terenul comercial cu vechia populație a unor orașe, incomparabil mai industrializate și mult superioare sub aspectul vieții de comerț, decât ale noastre. De aceea contribuția noastră la românizarea comerțului și a industriei în Transilvania se reduce încă la un minim disparent, dacă nu cumva vom pune în contul „naționalizării” grotescul vopsit al firmelor, apariția bodegilor cu aperitive sau a câteunui biet țăran din Muscel, care-și întinde uneori scoarțele naționale pela umbra marilor noastre catedrale.

Dar, dacă n'am putut aduce un aport apreciabil, aveam datoria să păstrăm și să desvoltăm aceea ce posedam.

Nici asta n'am făcut-o.

Presa s'a ocupat adeseori de soarta întreprinderilor economice românești, care existau în Ardeal și Banat, înainte de anul unirii. Erau puține la număr, dar fiecare era o arteră puternică, în care zvăcnea sângele vieții naționale. Datorită unei politici antinaționale, majoritatea acestor întreprinderi astăzi sunt veștejite.

O statistică exactă a acestor întreprinderi dinainte și după regimul românesc ar ogîndi toată mioopia acestei politici, care, în loc să fortifice situația dată, a înțeles să slăbească și cele câteva rădăcini, pe care le înfipsem în economia orașelor.

Cercetați numărul și situația magazinelor, a întreprinderilor, tipografiilor și librăriilor românești, socotiți numărul băncilor noastre, care au sărăcit și au lichidat în ultimul timp și veți avea întreaga imagine a progresului, cu care ne putem mândri, de cînd suntem stăpâni pe țară. În loc de avînt și naționalizare, am realizat secăluirea și falimentul. Astăzi, privind pustiul înfiorătoarei pauperizări, pe care-l înfățișează piața comercială a Ardealului, am ajuns că ne bocim ca niște beduini îngropați în nisipul Saharei.

* * *

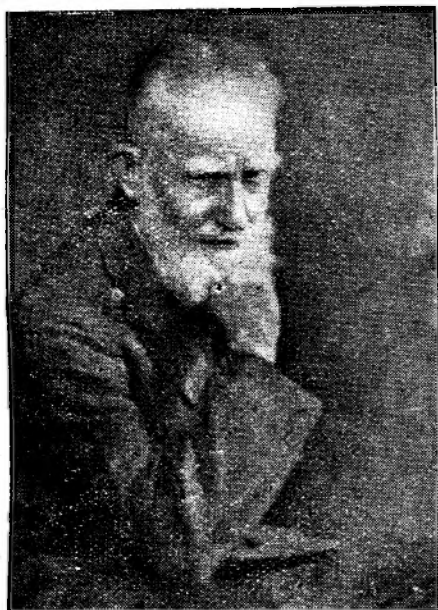
Dar să privim o altă latură a cuceririi: proprietățile urbane. Ale cui sunt casele, ale aceluia sunt orașele. Or, din o mie de intelectuali români, aflători azi într'un oraș ardelean, nu cred, că sunt zece proprietari de case.

Aceasta iarăși datorită politicii noastre obtuze. În adevăr, un sentiment de revoltă și amărăciune a fost singurul câștig, cu care ne-am ales pe urma procedurii caraghios, după care s'au expropriat locurile de casă pentru funcționarii români din Ardeal.

Reprezentanții autorității statului au fost dăruiți cu teren de casă. Dar să poftiți, să vedeți: unde? Le veți găsi prin maidanele dela marginea orașelor sau prin livezile mlăștinoase, la veselul concert al broaștelor, din cartierele mărginașe. Cine să-și clădească casă în locuri pustii?

Dar, în afară de motivele de confort și edilitate, intervine aici principiul demnității naționale. Adică, după ce veacuri dearîndul am fost „tolerați” și adesea isgoniți dela orașe, acum tot noi să'mpopulăm mahalalele? Tot noi, elementul stăpînitor, să ședem risipiți pela periferii, alături de căsuțele țiganilor lăutari?

Dacă executorii legii de împroprietărire nu s'au gîndit serios la chestiunea aceasta, înseamnă, că o reformă socială, ale cărei consecințe erau menite să contribuie în mod real la naționalizarea orașelor din nouile provincii, a fost parodiată. În alte țări, cu concursul statului și al altor asociații de caracter social, s'au clădit dela război încoace adevă-

GEORGE BERNHARD SHAW
care a adresat cunoscuta scrisoare
Budapestei în chestia minorităților.

rate cartiere de locuit pentru funcționari, cu cel mai modern confort.

La noi inițiativa statului, ca și cea particulară, este inexistentă. Atunci când statul nu înțelege să intre în acțiune, ca factor stimulator al construcțiilor urbane, cum să ne creiem o burghezie românească și cum să atragem spre viața urbană generațiile tinere și elementele rurale, singurele surse de primenire a clasei noastre conducătoare?

N'am cetit ca vre-un consiliu comunal din Ardeal să se fi sesizat de problema aceasta, oferind pentru locuri de casă anumite piețe, parcuri sau terenuri virane din centrul orașului.

Dela consiliile municipale de astăzi, cu actuala lor compoziție — în care consilierii români sunt uneori în minoritate — ar fi o copilărie să ne așteptăm la gesturi de mecenate față de slujbașii români ai statului.

* * *

Tot atât de dezolant este bilanțul cărții și al presei românești. Față cu o presă puternică, modernă și perfect informată a populației minoritare, noi opunem doar câte o efemeră ciuperă de partid, menită să răspândească veninul urei între frați.

E suficient să ne oprim la un chioșc de ziare pentru ca să ne convingem de umilitoarea inferioritate numerică, dacă nu chiar de absența totală a presei românești locale.

De zece ani, nimeni nu s'a gândit să întemeieze o presă națională, în nouile ținuturi, un cotidian mai presus de orice interes de partid, o presă de îndrumare și de afirmare a sufletului românesc.

Traducerea firmelor, botezul străzilor și arborarea drapelurilor la fiecare vizită a unui imberb subsecretar de stat, și alte asemenea aspecte sau manifestații de paradă, nu înseamnă încă naționalizare.

Singurul factor viu și determinant în procesul de românizare a orașelor sunt — cum spuneam — negustorii și meseriașii.

„Pentru naționalizarea unui oraș — spune cu multă dreptate d. Cesar Petrescu dela „Curentul” — sunt mai utili două duzine de cismari, fierari și lemnari, decât tot atâția comisari cu fireturi și cu năravul atingerii la manșetă”.

Or, acest factor de românizare, care sunt profesiunile libere, am arătat cât de sărăcăcios se prezintă la noi.

Iată pentru ce n'am reușit încă să imprimăm un caracter românesc orașelor și de ce așa numita „cucerire” a noastră se reduce deocamdată la o simplă pojghiță de suprafață, adevăratele artere de viață urbană fiind tot în posesiunea altora.

Afirmația, atât de des repetată, că dela războiu încoace factorii competenți n'au înțeles să studieze și să rezolve serios aproape nici una din problemele de viață ale ținuturilor alipite, primește deci o nouă și dureroasă verificare.

Sunt păcate mari, pe care avem datoria să ni-le spovedim și să le ispășim.

Față de neglijențele de ieri, urmează însă să cercetăm: care sunt datoritiile noastre de azi și de mâine.

Acestea le vom arăta într'un articol viitor.

Amăgire

de I. U. Soricu.

Din alte lumi venise, în zi de primăvară,
Copil cu ochii umezi, duioasa mea iubire.
Și-atâtea visuri nouă la viață mă chemară,
Imprumutându-mi versul zefirilor de sară,
Dar mi-ai eșit în cale, deșartă amăgire.

Spre înălțimi albastre îmi îndreptasem zborul,
Văzduhul mi-era prea strîmt în largă mea rotire.
Sus, sus, unde lumina își plămădi izvorul . . .
Un zeu ce rostul firei îl calcă cu piciorul,
Eram un zeu . . . Și-acolo venit-ai, amăgire.

Mi-am căutat atuncea odihna mea în mine,
Infiripând în taină a dorului urzire.
Se impleteau în cântec avânturi și suspine
Și ruga îndreptată icoanelor streine,
Dar te-am găsit și'n suflet, pustie amăgire.

Cum ne mințim noi singuri și nu vrem a 'nțelege
Că numai tu ești doamnă pe'ntreaga noastră fire,
Că totul e prin tine menit să se deslege,
Că'n tine-i întrupată eterna firei lege. —
Rămii, rămii cu mine, tu, scumpă amăgire! . . .

CIRCAZIANA

de M. G. Samarineanu.

III. SONATA LUNII.

Cântau marinarii, lucrând, pe covertă. Era o zi poleită cu tot aurul mărlă de Marmara. Frânghiile cari susțineau catartele, zbârnâiau în soare. Și parcă picura de sus, din nesfârșitul fund al cerului, veselie. Un dor de viață îți frământa ființa. Și forfoteala aceluia furnicar, de pe tindă, avea ceva din neastâmpărul marilor evenimente.

Se petrecea ceva în noi toți.

Un vapor trecu în sens contrar. Sirenele au început să țipe și pavilioanele dela pupă s'au aplecat, alintându-se, în salut. Cine zbura spre ținuturile pe care le părăsisem noi?

Erau, tot așa, un număr nesfârșit de fericiți, ca noi? Purtau și acolo, călătorii, pe tinda vaporului care începu să se piardă în nesfârșitul cer al mării, pureci în vine?

Nu, acolo nu zâmbia în ungherul ei, Circaziana.

Intr'o rochiță de voal alb, cu părul despletit pe spate, legat în lături cu două fionguri roze, Aișe se făcea că scrutează depărtarea. Și vântul îi juca în bluză, nebunatic.

M'am apropiat.

— Prea nu-mi dai atenție astăzi. Sunt mai urâtă ca eri, încep, clipind șiret!

— Ești primavara întrupată. În glasul tău cântă mii de priveghitori! . . .

— În ochii tăi e toată credința mea. Privindu-te, am iubit pentru prima dată pe Allah.

— Spuma mării ți-a dat viață, Aișe?

— Dragostea pentru tine.

În depărtări începu să se contureze un țărșug vag, cenușiu și vaporos.

— E țara ta, Aișe.

— Țara mea ești tu. Călătoresc spre tine, numai spre tine. Și așa vrea să ajung.

— Cu toate acestea . . .

N'am putut termina. Ochii ei se umplură de lacrimi. Păreau două potire de garoafe în cari dimineața a lăcrimat doi stropi de rouă.

Un cârd de turcoaițe se apropia și, Ghiull, veni să ne atragă atenția.

— Diseară, îmi șopti, Aișe plângând. Îți voi trimite eu vorbă, unde. Te voi găsi, fii sigur.

Câte-va sute de metri pătrați formau platforma pe care ne învârteam. Ochii rar ni-se despărțeau. Și cu toate acestea, cât ne chinuia depărtarea!

La trei, Ghiull, mi-aduse un mesaj.

— Să treci pe lângă noi, dar să nu spui nimica. Aișe vrea să te simtă o clipă, în preajma ei. Suferă prea mult.

Sufeream și eu. De ce?

Iubirea ne scâldea în mireasma ei îmbătătoare. Ne iubiam. O știa și ea și eu. Nici un pericol nu ne amenința dragostea. Și cu toate acestea, câtă frământare!

Eram în faza când nu trăești decât pentru prezent. Și prezentul ne dădea totul, din plin. De ce atunci chinul?

Când am ajuns lângă ea, m'a cupris într'o privire muțată în neliniște.

Ce se petrece în ea? Am plecat capul îndurerat.

— Ești viața și moartea mea, izbucni plângând.

— Aișe, de ce plângi?

— E greu, foarte greu, drumul până la tine. Vreau să ajung și nu știu dacă voi putea. Am impresia că trăesc un vis. Și pasul mi-e greu. Mă zbat, și se îngreioază și mai mult. De ce nu vrei să vii și tu spre mine, să-mi scurtezi distanța?

— Cum, nu mă simți aproape, Aișe?

— Aproape da, dar nu încă al meu. Dragul meu, tu vei pleca și eu voi muri. Eu te simt cum pleci, și cu fiecare pas pe care-l faci, depărtându-te, moartea se apropie de mine.

A trebuit iar s'o părăsesc, căci ochi scrutători și urechi a'ente, sporeau în jurul nostru. Când să ocolesc catartul, prinsei chiar la două respectabile hanâm: "

— Văzuși?

— Ghiaurul! . . .

Ca să înlătur asemenea comentări, am dispărut. Cabina doctorului mi-era pusă la dispoziție. M'am trântit pe pat, și prin ochiul ferestrei, urmăream jocul valurilor, cu gândul capturat în ungherul în care rămăsese Aișe.

Unde merg, adică, vorba vine, unde mă duce valul în care am naufragiat? Și duc la fund și pe ființa acela nevinovată. De ce? Cu ce a greșit ea să se chinue? Dragostea noastră nu are nici o țință . . .

Câtă zădărnărie în aceste gânduri tardive! În loc să-și atingă scopul, trezind rațiunea, mai mult atâta simțurile. Era fatal deci s'o închei cu:

— În definitiv, fie ce o fi. O iubesc și nu pot face altfel.

Doctorul, un italian gras și pururi bine dispus, intră.

— Te-ai retras în vizuină să-ți rumegi victoria, hai? Ai turbat-o pe păpușa aceea de Circaziană. Te caută desperată cu ochii, prin mulțime.

— Doctore, faci rău că o iei așa ușor. Nu vezi că ne chinuim ambii? Spune-mi, ce e de făcut.

— O la-la. Ești tragic, tinere!

— E situația tragică, doctore.

Ziua se scurse încet. Parcă-i venea greu să ne părăsească. Cenușiul deschis al unei nopți cu lună despletită începu să estompeze, la început, depărtarea și apoi, încetul cu încetul, întreg cuprinsul. La catarte s'au arătat primii doi licurici ai unor becuri colorate.

Clopotul chemă la masă, iar coverta se astâmpără. Turcii au toate calitățile unui popor de treabă. De aceea știu să se șteargă la timp, atunci când sunt incomozi. Noi, cel puțin, l-am binecuvântat în seara aceea.

— Mister, la dreapta. Scara e sucită și te poți lovi.

Ghiull mă conducea. Unde? Un labirint de scelărie, cu odgoane și bârne de fier. Am urcat. Sus, terasa privilegiaților de clasa I. cu sala de muzică în fund. Lângă primul coș care fumea ca dintr'o havană nesfârșită, o bancă.

— Aici. Stăpâna mea, Allah so aibe în pază, vă trimite acest pachet, din țigărele pe cari le fumează Hanâm. Aprindeți și așteptați o clipă. Dumnezeuul părinților voștri să vă călăuzească numai în cele bune. Și Ghiull se depărtă cu un pas de reverență.

Cerul părea bătut în ținte de argint.

De unde s'a desprins silueta sveltă și vapoasă care se apropia? Din razele abundente ale lunii? Din spuma valului sau din fereastra nopții... Ce armonie în mers! Câtă poezie în toată făptura!

„Sonata lunii” răsună în sala de muzică și năvala notelor părea o undă pe care Aișé plutea, ireal.

— Numai Hafiz ar găsi accente în care să fixeze minunea acestei seri, iubite.

— Cerul e cu noi, Aișé. Altfel nu ne-ar fi încadrat prima întâlnire atât de sublim.

Se uită prin prejur și se așază lipită de mine.

— Singuri. Iți dai tu seama ce însemnează pentru mine, o biată ființă, hrănită o viață întreagă cu versete din biblia dragostei a „Gazelelor” marelui poet persan? Inchisă între gratiile palatului, am tors, 16 ani, firul de aur al așteptării, fir pe care îl rup acum. Știi tu câți ochi au pândit pașii mei astăseară? Știi tu pe câte prejucii am călcat?

Se scutură o clipă și, cu ochii aprinși de o flacără internă, izbucni:

— Dar cine ești tu, care mă spăimânți și mă atragi? Ce vrăji ai întrebuițat ca să-mi legi ființa atât de strâns de a ta? Ce vrei cu mine?

Se îngrozii de cea ce spuse și se lipi la pieptul meu și mai tare.

— Iubite, nu lua în seamă ce spun. Prea sunt ferecită, aci, în locșorul pe care-l ocup lângă tine. Nu-i așa că nu-ți voi fi povară nici când? Voi fi cuminte și te voi asculta ca o roabă. Numai să nu mă alungi.

Notele pianinei cari atacau finalul sonatei, picurau perle în sufletele noastre. Vibram ca niște viori atinse de un arcuș magic.

Strânși, unul într'altul, verbul începu să ni se îngreuneze și fraza nu se mai închea. Cuvintele, aveam

impresia că se vor rostogoli grosolan pe claviatura care fraza simfonia tăcerii, și de aceea nu le pronunțam.

Și orele treceau.

Miezul nopții, apoi ora unu, două, trei...

Ghiull se arătă:

— Incepe să se lumineze, stăpână.

— Încă puțin, surioară; numai puțin. E așa de bine! Sunt atât de fericită!

— Allah să te aibă în pază.

— Pururea să fie preamărit, Allah, care a rupt cel mai sublim bun din rai și mi l-a dăruit astă seară.

* * *

A doua seară eram pe aceeași bancă. Aișé tremura ca frunza în bătaia toamnei. Suspinele îi umflau des pieptul, iar lacrimile i se prelingeau pe rozul obrazilor.

Toată după amiaza am contemplat, cu sufletele îndurerate, conturul senin al Dardanelor. Câtă culoare! Țărmii păreau muiți în argint, iar căsuțele resfirate prin cotloane, purtau atâta mister! Pescărușii se jucau, atingând oglinda apei. Și vedetele treceau împinse de uriașe roate lăturalnice. Se opreau un minut la scheia din stânga țărmlui, și voios, o porneau mai departe, ca să acosteze o clipă la o fermă, cu câte-va căsuțe, din dreapta, la câteva sute de metri. Iar dâra pe care o lăseau în urmă, părea un tighel în zig zag care vrea să prindă țărmlu asiatic de cel european.

Efemer tighel care dispărea sub unduirea celei mai ușoare înflorări a mării.

— Vezi tu, începu Aișé. Noi suntem cei doi țărmi. Făcem parte din două continente deosebite. Și legătura noastră nu e decât dâra care, zadarnic, se străduiește să lege țărmi. Uită-te cum dispăre! O simplă adiere de vânt a înflorat luciul apei și tighelul a dispărut, s'a frânt în mii de țândări.

Ne frământa același gând

Eram în carantină, ținuți, la câteva mile de Constantinopol. A doua zi, poate, ni-se va da intrare liberă și atunci...

— Am păcătuit față de credința noastră. Am încercat să rup firul unei tradiții care ne-a conservat mai mult ca patru secole în Europa noastră și de aceea sunt

COSTUME DIN BIHOR.

Tânărul Rege

de Oscar Wilde.

— N-am să-ți dau nimic, spuse, Avariția.

Și, din nou moartea soss, flueră din degetele sale și sosi o femeie sburând prin văzduh. Pe frunte-i sta scris: „Eu sunt Ciuma“;

O mulțime de șarlatani slăbănogi roiau pe lângă ea. Acoperi valea cu aripele sale și n'a mai rămas nici un om viu.

Și Avarița fugi în pădure scoțând țipete ascuțite; în timp ce moartea sosi pe calul său roșu și porni în galop mai repede ca vântul. Și din nămol până la extremitatea văii ieșiră târându-se balauri și jivine cu solzi. Veniră șacali tropăind pe nisip.

Dar li se adresă iar cu asprime, și zise:

— Luați înapoi toate lucrurile acestea; îndepărtați-le din ochii mei. Deși astăzi este ziua încoronării mele, nu le voi întrebuința. Căci prin munca Durerii și prin mâinile palide ale Suferinții, a fost țesută haina aceasta, haina mea.

Sângele este în inima rubinului și Moartea în inima perlei.

Și le povesti cele trei visuri ale lui.

Și când auziră aceasta, curtezanii se uitară unul la altul, murmurând:

„Cu siguranță și-a pierdut capul, căci, un vis este mai mult decât un vis, o nălucă este altceva decât o nălucă? Toate acestea nu sunt realități, căroră să le atribuim cea mai mică atenție.

Și ce ne pasă de viața aceloră cari muncesc pentru noi! N'o să bem vin decât după ce vom fi întrebat pe vier; n'o să mâncăm din pâine înainte de a fi văzut pe semănător?

Și șambelanul adresându-se regelui îi zise:

— Rog respectuos Majestatea Voastră să-și alunge acele gânduri întunecoase, să-și îmbrace frumoasa haină și să-și pue această coroană pe cap. Căci cum va și-i poporul că sunteți un rege dacă nu purtați atributele demnității voastre?

Și tânărul rege îl privi:

— Intr'adevă, întrebă el, nu vor recunoaște în mine pe rege, de cât dacă port semnele distinctive ale regalității?

— Poporul nu va recunoaște de fel pe Majestatea Voastră, exclamă șambelanul.

— Credeam că se găsec oameni cu înfățișare regală, răspunse regele, dar se poate ca ceea ce spui tu să fie adevărat. Și totuși nu vreau să port această haină și și nu voi pune pe cap această coroană; vreau însă să ies din acest palat, așa cum am intrat.

Și îi concedie, nereținând lângă dânsul, pentru a-l sluji, decât pe un tânăr paj, cu un an mai mic decât el, care-i era și tovarăș.

Și după ce s'a scădat în apă rece, deschise o ladă mare pictată și-și scoase tunică de piele și haina grosolană de piele de berbec, pe care o purta când păzea pe colină caprele sătule ale căprarului. Se îmbracă și-și luă în mână bâta noduroasă de păstor.

Și pajul făcu mari ochii săi albaștri, mirat, și i spuse zâmbind:

— Majestate, văd haina și sceptrul; dar unde i coroana?

Și tânărul rege rupse o creangă detrandafir sălbatic care se cățara pe balcon, o îndoi și făcu o coroană pe care și-o puse pe cap.

— Aceasta va fi coroana mea, răspunse el.

Și astfel găii, trecu din camera sa, în sala cea mare, unde nobilii îl așteptau.

Și unii din nobili decepționați ziseră:

— Majestate, poporul își așteaptă regele, dar va vedea un cerșetor.

Alții se mâniară și spuseră:

— Ne face curtea de ocară, e nedemn să fie stăpânul nostru!

Dar el nu le-a răspuns nici un cuvânt, își urină drumul, scobori scara de porfir strălucitor, trecu prin porțile de bronz, încălecă pe fugarul său și se îndreptă spre catedrală, micul paj alergând după el. Și poporul râdea zicând: „Iată bufonul regelui călare“ și-l acoperea de batjocuri.

Și el își opri fugarul și zise: — Nu, eu sunt chiar regele. Și le povesti cele trei visuri.

Un om ieși din mulțime și-i se adresă cu un ton amar:

— Majestatea voastră, uită că luxul bogatului este viață pentru sărac? Pompele regale ne împiedecă să murim; prin viciile voastre noi avem pâine. Să muncești pentru un stăpân aspru, e dureros, dar să n'ai un stăpân pentru care să muncești, este și mai dureros. Cede Majestatea Voastră, că ne vor aduce corbii hrana? De altminteri te neliniștești de asemenea lucruri? Vei ordona cumpărătorului: „Tu ai să cumperi atâta“, și vânzătorului: „Tu ai să vinzi la cutare preț“? Eu cred că nu. Reîntoarce-te deci în palat, îmbracă-ți purpura și albiturile fine. Ce poți să faci pentru noi și pentru suferințele noastre?

— Bogații și săracii nu sunt frați? întrebă tânărul rege.

— Fără îndoială, răspunse omul, și numele bogatului este Cain.

Și ochii tânărului rege se umplură de lacrimi și-și urmă drumul prin mijlocul murmurului mulțimii; micul paj înspăimântat, fugi.

Și când ajunse la portalurile somptuoase ale catedralei, soldații își încrucișară aleebardele și spuseră: „Ce cauți aci?” Nimeni afară de rege nu poate să treacă această poartă.”

Și fața i se aprinse de mânie și le zise: „eu sunt regele” dete la o parte halebardele și trecu.

Și când bătrânul episcop îl văzu venind în straiul de păstor, se sculă înmărmurit de pe tron, și pășind întru întâmpinare, îi zise:

— Fiule, aceasta ți-e ținuta regească? Cu ce coroană am să te încununez? Ce sceptru am să-ți dau în mână? Da, astăzi trebuia să fie pentru tine o zi de înălțare și nu o zi de umilință!

— Bucuria, îmbrăca-va ea oare, ceea ce a lucrat Durerea, spuse tânărul rege.

Și-i povesti cele trei visuri.

Și după ce a ascultat episcopul toate acestea își încrunță sprâncenele și zise:

— Fiule, sunt bătrân și în iarna anilor mei, deci știu că se fac multe fapte rele în lumea asta. Bandiți fioroși scoboară din munți și răpesc copilașii spre a-i vinde Maurilor. Leii se culcă pe nisipul deșertului spre a aștepta uravanele și se reped dintr'o săritură asupra cămیلelor. Strețul pustiește semănăturile din văi și vulpile mănâncă strugurii pe dealuri. Pirați seamănă groaza dealungul coastelor, ard vasele pescarilor și le răpesc fetele. În smârcuri trăesc leproșii; au colibe de trestii împletite și nimeni nu poate să se apropie. Cerșetorii intră în cetăți și-și mănâncă hrana cu câinii. Vei putea să faci tu ca toate acestea să nu mai fie? Vei lua leproșii alături de tine, în patul tău? Vei aduce pe cerșetori la masa ta? Leul se va îmblânzi în fața ta și mistrețul îți va asculta poruncile? Prea înaltul care a creiat Mizeria, nu-i mai înțelept de cât tine? Ia-ți pentru ce te rog, să te întorci a palat și să-ți iei o înfățișare mai veselă și să îmbraci haina care se potrivește unui rege: atunci cu coroană de aur te voi încunună. Și sceptrul împodobit cu perle ți-l voi da în mână. Și cât privește ceea ce știi din visurile tale, uită-le! Povara acestei lumi este prea mare pentru un singur om. Suferința lumii întregi este prea grea pentru o singură inimă.

— Și tu vorbești astfel în acest templu! răspunse tânărul rege, și înaintă, lăsând deoparte pe episcop, urcă treptele altarului și se opri înaintea icoanei lui Christ. Înaintea icoanei lui Christ se opri având în mâna sa dreapta ca și în cea stângă Sfânta argintărie, — potirul cu vin galben cu Sfânta împărtașanie și cu Sfântul mir. Inge-nunche înaintea icoanei lui Christ; marile candelabre aruncau flăcări strălucitoare pe racla Sfintelor moaște împodobite cu nestimate și fumul de tămâie se ducea în rotoacele albastre și diafane spre boltă.

Își înclină capul într'o atitudine de rugăciune, iar preoții în odăjdii aurite, părăsiră unul câte unul altarul.

Și deodată se auzi o hărmălaie de afară din stradă; și intrară nobilii cu săbiile scoase, cu panașurile în vânt, cu scuturi de oțel.

— Unde-i născocitorul de vise? strigară. Unde-i regele gătit ca un cerșetor? Unde este nebunul care aruncă rușinea asupra curții? Îi vom cere socoteală, căci nu-i vrednic să ne stăpânească!

Și tânărul rege își aplecă din nou capul și continuă să se roage și când își sfârși rugăciunea se sculă, se întoarse și-i privi trist.

Și iată că prin vitraliu razele soarelui alunecară asupra lui și-i țesură o haină mai frumoasă de cât haina destinată încoronării. Și băta lui uscată, avea flori de crin mai albe decât perlele; pe cap ramura uscată în-florea trandafiri mai roșii decât rubinele! Mai albi decât cele mai frumoase perle erau crinii și lujerii lor erau de argint strălucitor. Mai roșii decât cele mai frumoase ru-

OSCAR WILDE

bine erau trandafirii și frunzele erau de aur curat. El era aici în haină regească și panourile raclei cu sfintele moaște se deschiseră și din cristalul strălucitor al raclei tășni o miunată și mistică lumină.

El era acolo, sus, în haină regească și Slava lui Dumnezeu învăluia altarul.

Și Sfinții din nișete lor sculptate păreau că se însuflețesc. În superba haină, rege el era acolo și orga începu să înalțe acorduri de prea mărire, trompetele să sune și corul copiilor să cânte.

Și poporul căzu în genunchi cuprins de spaimă, nobilii își vâră săbiile în teacă și jurară credință regelui; episcopul deveni palid și mâinile-i tremurau.

— Unul mai puternic decât mine ți-a dat coroana, exclamă el și ingenuche în fața lui.

Și tânărul rege scobori din marele altar și reintră în palat, trecând prin mulțime; dar niciunul din mulțime nu îndrăzni să-i privească fața care strălucea ca fața unui înger.

Trad. de Flori-Sam.

Poezii de Ady Endre

Traduceri de George A. Petre.

SÂNGE ȘI AUR

Pentru urechea mea-i o una,
Că gem plăceri sau chinul plânge,
Zornește aur sau curge sânge.

Eu știu, susțin că-atât e totul
Și e'n zadar orice tezaur:
Sânge și aur, sânge și aur.

În lumea asta totul moare,
Mărire, cântec, rang se stânge,
Trăește aurul și sânge.

Mor ginți și iar nasc din ruine —
Și sfânt e omul ce, ca mine,
Mărturisește: sânge și aur...

PLÂNSUL MEU

Pe cine plâng eu, să nu plângă
Și cine'ngroapă, gropi nu sape:
Sunt craiul-cimitir, mi-e plânsul
Stăpân peste pământ și ape.

Când plâng eu, toată viața plânge,
Trecut, oftări, căderi, blesteme —
Și când vărs strigăt de durere,
Val de predestinare geme.

Pe cine iubesc, pot să-i dărui
Dureri și plâns fără prihană.
Pe cine voi izboci eu, moartea
Li va'mpleți pe veci coroană.

CATIȚA LA SLUJBĂ

În noaptea de Crăciun, când gerul
Tesea cu fir de-argint omătul,
Catița, slujitoarea popii,
Și-a aruncat din brațe fătul.

Apoi slăbită și fricoasă,
Catița, mica servitoare,
S'a dus și ea, cum se cuvine,
La Naștere, cu lumânare.

Cântau și popa și creștinii
Și tremura trupul bolnavel.
„Fii laudat în ceruri, Doamne,
Că s'a născut copilul slavei,

Copilul sfânt din Bethleem“....
Catița plânge, popa cântă,
Pe când prin lacrimi o privește
Copilul din icoana sfântă....

STEAUA STELELOR

Steaua roșie nu cade niciodată:
Luceafăr, lună, soare, demult s'au nărut,
Dar ea licărește pe cer la Răsărit.

Nu-i roșie niciodată o stea căzătoare:
E roză ori verde, e vânăță ori pală,
Capriciu din lumea astrală.

Stea căzătoare, cazi în puzderii,
În mii de vârtejuri, în sbatere grea:
Poate ies zorile și dintr'o stea.

Stea purpurie, lucește, tronează!
De când omul nostru spre cer cată rost,
O roșie stea speranța i-a fost.

MĂRUN INTELEPTUL

„A fost odată“. Despre Mărul
Grăia un cântec din popor.
În țara Eufratului
Fă cel mai bun povestitor.
Îndrăgostiți, șeicii tineri
Și doritoarele fecioare,
Plăteau din plin tribut lui Mărul
Grădinile iubirii'n floare.

Dar l-a privit odată Băla
Cu ochii ei vrăjitorești....
„A fost odată“... Cică Mărul
De-atunci n'a mai știut povești.

PRIMĂVARA CU LEDA

Prin trupul meu și prin trupul ei șagalnic,
O, felurite sucure ale primăverii,
Fugăriți-vă unul pe altul năvalnic.

În svăcnet de tinerețe preschimbați,
Cu tristă bucurie, cu veselă supărare,
Noi doi să fim doi îngeri blestemați.

Să fim copiii primăverii, svăpăiați,
Cari-și aruncă'n cer fețele rumene de vâpnie,
Cari-s uzi și totuși ard cu vâlvătaie.

Să domnească-atunci sub cer fiorul tăcerii:
Desfoiați, deschiși, prefăcuți în muguri,
Noi vom rosti salutul primăverii.

Noi să fim atunci sub cer, dintre toate,
Cele mai frumoase două făpturi primăvăratice:
Exagerare, boală, — dar adevăr, realitate ...

Intre București și Budapesta.

Regionalismul maghiar din Ardeal și iredentismul

de Al Keresztury-Olteanu.

10. Divergența de mentalitate analizată în articolele precedente nu se mai poate contesta. Să nu creadă nimeni că ea ar fi dispărut prin *unitatea fictivă* a partidului maghiar dela noi care nu scapă nici-un moment să-și manifesteze această „unitate”; ceea ce nu mai există decât numai în logica patologică a unor capete de politicieni minoritari. În ultima analiză, acest fenomen social își are rădăcinile departe în uzul trecutului și nu va dispărea la comanda acestor „bărbați de stat”. El își trage originea din natura lucrurilor. Iată cum îl caracterizează *di Trozner Ludovic* într-o lucrare a sa: „În sânul văilor închise, acolo între munți, obiceiurile, viața, limba și natura poporului s'au dezvoltat deosebit de cele ale Ungurului din pusta maghiară... Insușirile baladelor maghiare, deosebite de cele secuiești, își au explicația lor în influența naturii exercitată asupra locuitorului dela șes... Fantazia locuitorului maghiar dela șes nu-i de loc așa de colorată ca cea a Secuilor dela munte. Razele și umbra, lumina și întunericul, ceața care se lasă mereu pe vârful dealurilor, trezește în sufletul acestora din urmă o predispoziție mistică; izvoarele cristaline, râurile ce coboară din munți, peșterile cu gura etern căscată, șoptitul frunzelor, concertul infernal al viforului le trezește și le intensifică fantazia. Ungurul dela șes nu-i expus acestor schimbări capricioase. El pătrunde cu privirea lui dintr'odată pusta fără colini și păduri. Fermele împrăștiate, vitele ce pasc pacinic pe islazuri întinse, nu agită fantazia ci provoacă rațiunea pură...” (*Trozner Lajos, A székely népköltészet. Marosvásárhelytt. Az ev. ref. coll. betűivel, 1900. pag. 3. și 21—22.*)

11. Spiritul special transilvănean a fost constințit și de către tratatele de pace. Acestea recunoscând dreptul secuimei de a se organiza ca fracțiune etnică autonomă în cadrele Statului Român. Conform acestei concepții, primele formațiuni politice ale maghiarimei din România au avut loc în sensul unui astfel de regionalism. Secuții și cu ținutul Huiedinului numit pe ungurește „*Kalotaszeg*” au format un partid politic, numit *partidul poporului maghiar*, condus de *dr Paál Árpád, Kecskeméthy Istvan, dr Zágonyi István și Koós Károly* și cu un program radical-democrat, iar populația maghiară din Banat, Arad, Crișana, Sălaj, Sătmar, Maramureș și restul Ardealului, foștii aderenți ai politici centraliste maghiare ca și clasa așa numiților „lataineri” (profesori, advocați și funcționari) formau celălalt partid, numit „*partidul național maghiar*”, condus de răposatul baron József Samuil, de șefii bisericilor minoritare și celălalt aderenți ai conșilor. Lumea democrată, grupată în jurul „partidului poporului” agită o politică a maselor,

declarându-se aderentă sinceră a transilvanismului, expunându-și ideile în două organe înființate în acest scop: ziarul „*Keleti Ujság*” și revista „*Pásztortűz*”.

Va să zică erau confruntate la baza justiției istorice două curente, unul care își urma drumul pe cărările greșite ale vechiului regim, celălalt pătruns de vremurile noi și cu un impozant raționament istoric de a scoate din nou la iveală comorile Ardealului, paralizat în trecut cu intențiune de către politica centralizatoare a Statului Maghiar. Reprezentanții lumii literare, cu puțină excepție, se declarară aderenți ai transilvanismului și ia naștere literatura propriu zis a Ardealului, care ar fi dat roade sănătoase dacă, grupului reacționar, menajat și de plutocrația maghiară-evrească din Transilvania, nu i-ar fi reușit la sfârșitul anului 1922, ca printr'o mituire sufletească să dea lovitura mortală democrației și transilvanismului. Emisarii guvernului dela Budapesta pun mâna pe ziarul „*Keleti Ujság*”, cel mai energic apărător al democrației: (Vezi *Al. Keresztury-Olteanu, Moartea presei democratice maghiare din Ardeal. Rev. „Țara Noastră” An. 1924*) Casa de editură „*Lapkiadó*” sesizată de acești emisari în frunte cu *Ignotus alias Veigelsberg Hugo*, suspendă apariția revistei „*Napkelet*”, alungând din redacția ziarului „*Keleti Ujság*” grupul așa numiților „Secuți” (pe d-nii *dr Paál Árpád, dr Zágonyi István și Szentimrei-Kovács Eugen*). După ce nu le reușește acestora încercarea de a fonda un organ independent și sunt siliți a se uni cu reacțiunea, care are bani și bogății, casa de editură „*Lapkiadó*” dă ziarul

D-na ATHENA RALLY ZAHARIA

Hans, al d-lui I. Pela, concentrat, cu zbucniri reținute, căci la el începe să acționeze și judecata nu numai instinctele ca la ceilalți doi.

„Tragedia Copiilor“, lucrare în care Karl Schönherr, a știut să capteze ca într'un pahar de cristal, zbuciumul uriaș al mării, a fost cu adevărat o reprezentare strălucită. Bine pătrunsă și ca regie, nu putem de cât să felicităm și pe dl Tibor Dezideriu.

NĂPASTA, 2 acte de I. L. Carageale.

Lucrarea marelui nostru Carageale, e cunoscută. E una din marile opere dramatice, în cari, tragismul chinat chiar dela ridicarea cortinei cu o atmosferă sumbră de priveghiu. Și câtă realitate crudă, dela primele replici! Aripa morții o simți în toate ungherele crâșmei dela țară în care Anca, de aproape un deceniu își pregătește răzbunarea.

Și ce figură formidabilă e această Anca! Cât de grozavă ne apare, în cea ce spune, în cea ce face și mai

MARIA SANDU

ales în cea ce nu spune, dar meditează. E o țărăncă? După port, da. Frământarea lăuntrică însă i-a subtilizat sufletul, i-a rafinat sensibilitatea și a intelectualizat-o. Cine, asistând la această reprezentare, nu o simte ruptă din galeria eroinelor teribile a literaturilor dramatice în cari ruralul n'a intrat? Și cu toate acestea Anca e o țărăncă. E lovitura teribilă pe care supranaturalul o aplică fără milă, pentru a face să se ispășească o crimă. Și acest personaj nu putea fi înramat de cât în cadrul pe care i l-a dat Carageale. Nebunia lui Ion îi completează compoziția. Fatalismul care urmărește inconștient pe acest inconștient și care prinde în același dans macabru întreg mediul înconjurător, cu urletul tainic al câinilor și cu dangătul clopotelor e virusul care roade.

Și ce groznică apare dragostea care ucide la început pe Dumitru pentru ca apoi să distrugă și pe Dragomir.

Cât de adânc n'a fost pătruns sufletul Ancăi de d-ra Maria Sandu care i-a dat viață! Ce calități extraordinare mocnesc în această artistă care a știut să fixeze în galeria teatrului românesc o creațiune atât de desăvârșită! Cu o inteligență rară, d-ra Maria Sandu a știut să străbată un drum care oscila între potecuța pe care alunecă greu un car tras de boi și șoseaua prunduită pe care zboară o limuzină. Era țărăncă? Era intelectuală? Nici una și nici alta. Era Anca în carne și oase.

Teatrul de Vest, chiar dacă n'ar avea alt merit, prin faptul că a redat scenei pe Maria Sandu, și a dat posibilitatea de afirmare d-rei Fifi Mihailovici, element tânăr abia ieșit depe băncile conservatorului, și-a făcut datoria.

D-l C. Barcaroiu, în Ion, ne-a arătat din nou marile sale resurse. „Sbilț“ „Cetățeanul turmentat“ și „Ion“, trei personajii înrudite ca factură, caracteristice însă ca suflet, ni l-au fixat ca pe un artist cu care ori ce teatru s'ar mândri.

Și mai aplaudăm pe d-l Șerban, care în rolul lui Dragomir a știut să se mențină la înălțimea celorlalți doi. E singurul rol în care ne-a satisfăcut. Și-l subliniem cu plăcere. Stângaciu d-l Pella în învățătorul Gheorghe. De altfel și rolul e șters și are ceva disonant.

Reprezentarea s'a încheiat cu „Conul Leonida față de reacțiune“. Prea era picurat în sufletul spectatorilor dramatismul „Năpastei“ ca să poată să se smulgă și să prindă comicul satirei. Și dna Botez ca și d-l I. Tomescu au făcut sforțări laudabile.

SCAMPOLO, 3 acte de Dario Nicodemi.

„Scampolo“ e un nume care, nouă, când îl vedem pe afiș, nu ne spune nimic. Ce frumos tălc îi dă autorul: Un coupon care nu ajunge pentru o rochie, suficient pentru o bluză însă. E reală ștufa, așa cum a văzut-o autorul în acel copil minune pe care la botezat, l-a comisariat: „Scampolo“? Nu. Mica vagabondă are material sufletesc cu care ar putea împodobi, în cea mai frumoasă îmbrăcăminte, o sală întreagă. Și, că o îmbracă, mărturie ne e ropotul continuu de aplauze pe care-l smulge spectatorilor la fiecare replică.

Mare risipă de spirit a făcut autorul în această lucrare și multă ingeniozitate i-a trebuit, ca să reușească să ne dea acea strașnică lecție de morală prin gura și atitudinea unui element, produs al străzii.

Câtă lumină nu aduce în atmosfera deprimantă din odaia mizeră a inginerului Titu, care-și rumează decăderea, ștergându-și mânușele și cârpindu-și pantofii, alături de o amantă cu pretenții, proastă și rea, — apariția zdrențeroasei ucenice de spălătoareasă?

— Patru și cinczeci, costul rufelor spălate. Iată primul gest, caracteristic unei mâini obicinuită să cerșească. Tonul însă? Imperativul acela care afirmă un drept? Și situația inginerului, cu proiecte mari, care n'are lățca?

Ai crede că tragismul piesei de aci, din această situație, începe. Ce întorsătură fericită însă. Scampolo, prinde situația și, după ce dă o meritată lecție amantei fără suflet care-și chinue amantul, încălzită de încrederea pe care i-o arată inginerul, își deschide corola sufletului său mare și bun, ca o floare sub raza soarelui.

Câți copii și câte elemente rătăcite nu am putea aduce pe adevăratul făgaș al vieții dacă am ști cum să procedăm și ce doză de încredere să le acordăm!.. Ingerul Titu e un suflet bun, ținut la subsol de balastul mediului în care a alunecat. Franca, fosta cântăreață de varieteu care cânta ca „o gaită“, nu-i poate servi de stimulent pentru înălțare. Și, din zi în zi, degingolează. Acum a dat de un suflet. E Scampolo. Și ascensiunea nu va întârzia. Scampolo îl iubește din primul moment. Și face toate sacrificiile pentru a-i veni într'ajutor. Cea mai pu-

FIFI MIHAILOVITZ

ternică dovadă a simțimentelor ei e sacrificarea libertății pe care i-o dă strada. Și sacrificiul acesta al ei îl simțim în grozavul rechizitoriu pe care-l face, în ultimul act, casei. Câte n'a văzut ea petrecându-se între pereții casei, și aci și la inginerul Iuliu, care, plictisit de bine, îi propune degradarea!

Arămas intactă însă grație sufletului ei mare și cinstit. Și devine stăpâna casei lui Titu care, prin primirea lucrării în Libia, se debarasează de amantă.

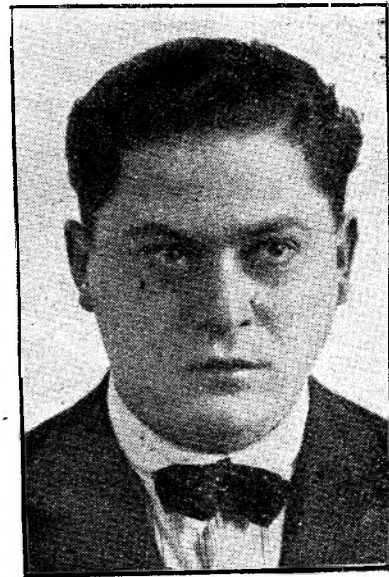
Ce a făcut dra Fifi Mihailovici din Scampolo? O adevărată creație cu care a cucerit întreaga regiune. Ce vervă îndrăcită, câtă naivitate și, totuși, câtă înțelepciune!

Reprezentarea comediei „Scampolo“, prin creația trei Fifi Mihailovici, constituie un adevărat triumf al trupei de Vest. Câtă variație în joc, câtă modulație și ce naturală tranziție, fără nici o bruscare a acțiunii, dela cea ce a fost, la femea care iubește, ajunsă în societate. Francheța ei de fonograf care înregistrează tot ca să de-biteze apoi fără nici-o reticență, e atât de omenească!

Un bun inginer ne-a dat dl Dinu Macedonski în Titu. Iși ducea cu atâta resemnare destinul în mizeria în care fatalitatea îl zăvârlise! Iși vedea ticăloșia și nu reacționa până când n'a venit stimulentele. Cele 50 de lire, din vânzarea trusei, acordate de Scampolo pentru a nu-l mai vedea cărpind ghete, i-au servit — gestul nu fapta — ca prim suport. Și s'a ridicat.

Dna Maria Sandu, în Emilia, a fost așa cum o cunoaștem, naturală și mare. Și furtunoasă a fost Dna Atena Rally-Zaharia în Franca. Ne-a dat admirabil contrastul pe care-l intenționa autorul. Scena din actul I, pe dormeză, purta toată lascivitatea femeii care a trecut din cabaret în casa unui om de treabă și toată furtuna lipsei a celor 7 ani dela mama. Conflictul cu „Scampolo“ care — instinctul de femeie l-o spunea, — că-i va lua locul — nu în aceleași condițiuni ca ea însă — bine condus și dozat crescut.

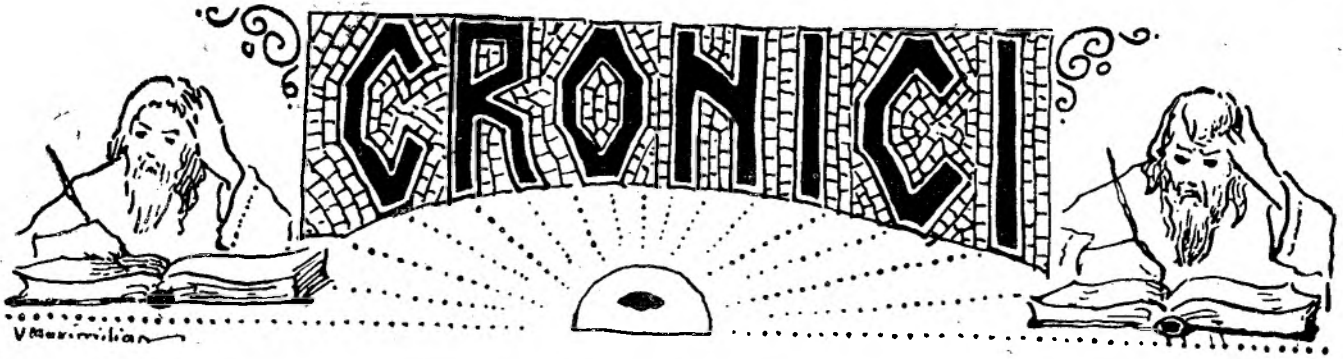
În actul doi, în scena de familie fericită care se plictisește însă, dl I. Pela ca Iuliu, natural. O siluetă elegantă și un amoretz care a strecurat bine otrava dulcigăriilor amoroase lui Scampolo. Și a încercat să tragă partea care-i convenea pe când Scampolo, din gura lui Iuliu, nu auzea de cât vocea lui Titu. Dl C. Barcaroiu în ramolitul amoretz care aține drumul femeilor pe stradă și Tomescu în chelnerul, bine. O siluetă foarte simpatică ne-a dat dl C. Botez în Giglioli, bătrânul profesor dus cu zăhărelui.

C. BOTEZ

Citiți

Curentul

Omistică națională. D-ra Elena Văcărescu, delegata României în Liga Națiunilor, a ținut în ultima adunare anuală a „Societății de istorie diplomatică” o conferință despre „mistica națională românească în jurul anului 1848.” E pentru prima oară când o femeie e chemată să ia cuvântul într-o astfel de solemnitate. Cu acest prilej d. Saint-Aulaire a scris un articol elogios în fruntea ziarului „Le Figaro” din 8 Ianuarie 1929, din care extragem rândurile de mai jos.

„În sensul teologic al cuvântului, mistica, dacă aceasta e conștiința uniunii cu Dumnezeu, ori cu divinul, e considerată ca o categorie de ideal invizibil. Transpusă pe planul omnesc, această stare, în care ideea lui tinde a se realiza în ardoarea sa străbătută de lumini, e analoagă aceleia a Sf. Theresia, a Sf. Ioan Crisostomul, a Sf. Ignățiu de Loyola, vizionari și realiști, familiști ai lumii supranaturale și fondatori de ordine, împrumutând pe planul divin, prin extaz ori „rugăciuni unitive”, limpezimi cari îi călăuzeau în atingerea lor pământească.

Tot astfel eroii „misticilor naționali românești în jurul anului 1848” au fost precursorii unei patrii, care, atunci nu era decât un act de credință, dar de-o credință atât de ferventă și clarvăzătoare, încât ea a creat — ori mai bine a reinviat — obiectul său. În conferința sa, pe care o va publica în proximitate număr al „Revistei de istorie diplomatică”, d-ra Văcărescu ne servește taina acestei minuni. Vedem acolo cum, deși România nefiind decât un câmp de luptă între hoardele turcești și armatele rusești, prin fatalitatea care o plasează pe drumul celor mai trepădate locuri din lume, în acele ținuturi fabuloase unde ciocnirea Europei cu Asia provoacă ciocnirea tuturor imperialismelor, tineri studenți ca Alexandri, Kogălniceanu, Rossetti, etc., gânditori și poeți, precizi și profetici, pelerini pasionați și înțelepți ai ideii naționale, gravitau spre colina Sainte-Geneviève pentru a descoperi în arhivele noastre titlurile rasei lor și în elocvența înflăcărată a lui Michelet și Quinet suflul de viață care să intrupeză visul lor. Vedem împreună cu dra Văcărescu, într-una din imaginile sale, care ar putea să fie demnă de Michelet, cum dela Dante până la Shelley, Byron și Lamartine și până la barzii români, verbul poeziilor e în politică ceea ce e focul în bivacuiri pentru armate: lucire unde idealul se așează și se încălzește, unde sufletul susține pe luptător.

Concepută la Paris, între Collège de France și bibliotecile învecinate, mistica națională română e caracterizată prin faptul că iubirea țării noastre îi e consubstanțială. Am constatat-o în timpul războiului. În mijlocul unor catastrofe îngrozitoare, România ne-a rămas credincioasă. După cum unii ziceau, cu Victor Hugo:

„L'espoire changea de camp, le combat changea d'ame”, sufletul României nu s'a schimbat. Cel mai recent nu s'a schimbat nici când a fost înșelată la Geneva de delegații noștri, acești pacifiști cari au făcut, contra ei, jocul Ungariei, „bombă totdeauna gata a exploda” cum o numește d. René Pinon. România știe că, cu toate aceste aberațiuni, sufletul Franței nu se schimbă ca și al ei.

Aceasta poate e o mistică; dar ea e mai plină de sens

decât grosolanul oportunism al altora. Irațională, dar logică, fiindcă ea și-a îndeplinit programul, această nebunie e forma celei mai înalte înțelepciuni. Aceasta trebuie s'o spună, în lăcașul umbrelor, Alexandri și Rossetti unui alt precursor pe care l-au cunoscut pe muntele Sainte-Geneviève, — Mickievicz. Inspirați și pozitivi ca sfinții fondatori de ordine, acești poeți fondatori de patrii și-au împlinit în domeniu real capo-d'opera lor, având ca personaje, națiuni cari se credeau moarte și pe cari ei le simțeau nemuritoare: din drama agoniei lor, ei au încheat epopeea reînvierii lor. Astăzi, ele sunt așezate pe mormântul imperiilor cari le înfășuraseră de vii în lințoliu. Acest rezultat atestă valoarea practică a unei mistici oarecare și grația efecace a forței unite cu credința.

P

Catedrala chimiei. Cu prilejul aniversării centenarului nașterii ei, chimia experimentală va intra în posesiunea unui palat la Paris. Palatul acesta nu va fi laboratorul central al stațiilor de experiență, ci mai degrabă apoteoza arhitecturală a celei mai puternice și mai productive dintre toate ramurile științei, în care se vor aduna valorile chimiei dela început și până în vremea actuală, dela Lavoisier și până la d-ne Curie și lordul Rutherford. Palatul va fi înzestrat cu o complectă bibliotecă a chimiei și cu o splendidă sală împodobită cu portretele tuturor eroilor săi. Acolo se vor ține congresele și acolo se vor discuta toate experiențele și descoperirile, menite poate să schimbe icoana întregului univers și forma de viață a omului. Palatul din Paris se va ridica, deci, ca o catedrală a chimiei și va fi desigur o grozăvie de arhitectură, o clădire monumentală în formă de turn.

Chimia merită acest monument, ca ramură a științei, căci știința e cea mai eroică binefăcătoare a omului, ducând în locul lui munca pe care el ar fi nevoit altminteri s'o execute cu puteri naturale insuficiente. Grație științei, puterea naturii, care până acum se plimba liberă în Univers, a fost înhamată la căruța omului, ca orice animal domestic. Și nu se știe: va fi destul poate un bici mai autoritar, un pinten mai ascuțit, un glas mai puternic, ca această căruță să mai dea în curând o goană, înspăimântând lumea, brăzdând întunericul cu scăpărări de copită și dând busna în domeniul tinereții vegnice, ca să pună mâna pe secretul vieții fără sfârșit. Nici nu trebuie să ne mirăm, dacă ținim socoteală de uriașele salturi făcute în ultimele decenii. Ceea ce pe vremi era fantazie și înșelătorie, a devenit azi realitate palpabilă. Știința nu mai cunoaște vechile hotare. A reabilitat misterioasele căldări ale gârbovilor alchimisti și, aliagiile, pline de superstiții pe vremuri, sunt acum universuri încărcate de atomi, molecule și ioni. Ideile contelui Saint Germaine, cari înșelau odinioară lumea, au intrat astăzi în preocupările serioase ale oamenilor de știință și obțin uimitoare rezultate în laboratoriile lui Voronoff și Steinach. În stele ca și în fundul oceanului, știința cunoaște tot atât de bine drumul. Iar rolul de căpetenie în progresul uzat al științelor îl deține fără îndoială chimia experimentală, care, într'un secol,

a descusut cu ace de lumină rețeaua lumii organice și anorganice, extrăgând din coca materiei neînchipuite posibilități de energie. Și viitorul va fi al ei.

Iată de ce chimia merită palatul dela Paris. El va reprezenta puterea de creațiune a omului, se va înălța ca un Prometeu eliberator și va fi refugiuul unui Lucifer reabilitat și mândria omului creat după chipul lui Dumnezeu. Va reuși însă acea catedrală să încropească armonia spirituală pentru înălțarea omului? Va reuși ea să strecoare această armonie în uriașele cazane ale uzinelor în plină activitate de producțiune chimică și să păstreze scopul superior al chimiei experimentale? Ne îndoiim. Simptomele vremii și amenințările viitorului ne strecoară îndoiala în suflet. De sigur, progresul chimiei ne bucură... Dar energiile sunt atât de explosibile și atingerea atât de periculoasă! Lucifer, prin reabilitare, ar putea să se creadă Dumnezeu și Prometeu ar putea să fie mistuit de flăcările focului furat de el. Astfel că într-o bună zi catedrala chimiei ar deveni un excelent punct de țintă pentru bombele lansate din aeroplane și încărcate cu substanțele explosibile al căror secret se păstrează riguros în laboratoriile chimice...

P.

Pacea anului nou. Ingrozită de barbaria războiului trecut și, mai ales, de viziunea proporțiilor unui războiu viitor, omenirea se străduiește să agite cât mai evident steaguri albe și să pecelluiască pacturi de pace și de proscrierea războiului. Nobilă atitudine și demnă de rostul omului cult și civilizată. Curentul prinde teren și găsește rezonanță pe unde nici n'ai crede. Germania, bunăoară, a aderat fără condiții la pactul Kellog, iar Rusia sovietică, bazată pe acelaș pact, făcea declarații pline de zaharină, Poloniei.

În felul acesta pacea pare asigurată. Primul pas în noul an s'a făcut din toate părțile cu câte o declarație de pace și de frățești relațiuni între popoare, rostită în toate capitalele de graiul diplomaților împodobiți cu coifuri și fireturi, în chiar prima zi a anului. Un obicei, o etichetă.

A doua zi însă lucrurile au luat întorsături ciudate. Rusia sovietică a început să facă exerciții de „simpatie” pe malul Nistrului și să trimită în Basarabia echipe de propagandiști ai păcii bolșevice. Gazetele englezești și franțuzești comentează pline de îngrijorare demascarea unui proiect al ministerului de războiu german pentru înarmarea Germaniei. De altfel aceasta din urmă a încercat aceeași neșansă și anul trecut, când, la câteva zile dela aderarea ei la pactul de punerea războiului în afară de lege, au început să explodeze pe teritoriul german tancuri cu gaze asfixiante.

D-I Mussolini e mai sincer. După toate probabilitățile sale, războiul viitor nu va fi departe. El va fi inevitabil între anii 1935-1940, când vor ocupa locul noile generații străine de ororile războiului trecut. Și poate are dreptate.

Cum vedeți, înmulțirea zăpiselor de împăciuală nu exclude cu desăvârșire pregătirea războiului. De altfel strămoșii noștri latini cunoșteau acest adevăr și de aceea ne-au lăsat prin veacuri maxima: „Si vis pacem, para bellum” nedesmințită până acum. Și omenirea n'a renunțat la această maximă. Mărturisește pace, dar prepară în taină războiul. E mai înțelept. Cel prezătit e scutit de atacuri prin surpriză.

Pacea absolută rămâne o utopie, care nu putea să încapă în dimensiuni pământești numai atunci când specia umană ar deveni reprezentată pe planetă printr'un singur exemplar. Până atunci însă, uzinele anului nou plămădesc în cazane uriașe esența războiului. Gazele asfixiante vor lua locul cartușelor, iar aeroplanelle nu vor mai lansa bombe, ci raze distrugătoare. Chimia a devenit o școală de educație războinică. Descoperirile ei au nevoie de experiențe în mediu larg. Și aceste experiențe nu vor întârzia. În cazul acesta Liga Națiunilor ar trebui să-și

schimbe constituția, transformându-se într'un institut medical pentru prepararea izerurilor anti-belice. Războiul e o boală și trebuie tratat ca atare. Imediat ce se manifestă simptomele. Liga Națiunilor să aibă căderea a ordona inoculări generale. Alt tratament nu există...

P.

Zece ani dela moartea lui Ady Endre. În luna aceasta s'au împlinit zece ani dela moartea poetului maghiar Ady Endre. Presa maghiară de pretutindeni a comemorat cu însuflețire acest eveniment. Poezia lui Ady nu e cunoscută în literatura română, afară de câteva stihuri strecurate acum câțiva ani în paginile unor reviste. Numele lui Ady însă e pronunțat deseori, dar învăluit într'o atmosferă de mister. Se știe vag că era un glas nou în concertul lumei maghiare, un profund iubitor de oameni fără diferență de naționalitate, un adversar fanatic al regimului maghiar îmbibat de șovinism, fudulie și feudalism.

Ady Endre a fost profetul prăbușirii austro-ungare. Articolele lui loveau cu degete de fier înroșit coarda întinsă de puterea feudalismului maghiar unit cu iezuitismul. Lira lui făcea să vibreze toate coardele — bune și rele — ale poporului maghiar. Iși iubea poporul. Îl iubea mai mult decât oricine și de aceea cântecul său era plin de tristețea viitorului acestui popor împins pe căi greșite. Convingerea lui era că poporul maghiar are suflet bun și odată scăpat de tirania nobililor va putea să găsească modalitatea unei pașnice conviețuiri cu celelalte naționalități. Pentru aceasta era necesară o efortare. Și el nu pierdea nici-un prilej fără s'o stimuleze cu vers profetic.

Pornit dintr'un sat din fundul județului Sălaj (unde părinții săi viețuiesc și azi) Ady Endre a pătruns în lumea maghiară cu spinarea încovoiată sub povara durerilor poporului și cu cugetul pecelluit de-o concepție prea largă și prea neobisnuită în Ungaria. Și-a încordat lira, și-a înmuiat pana în călimara inimii și... martirajul a început. Pentru guvernanți, grofi și iezuiți, glasul său suna tăios și strident. În prigonirile au început, până când „profetul” a fost asvârlit din țara lui. Firește, nu mai putea rămâne în Ungaria cel care în „Cântecul jacobinilor maghiari” scria astfel de rânduri: „Săracă, somnoroasă Ungarie; ești oare și noi existăm?” Sau: „Din mii de doruri amorțite, de ce nu va fi, înfârșit, o voință puternică? Doară suferința maghiară, valahă, slavă rămâne pentru totdeauna o suferință. Doară rușinea și amarul nostru se înrudesc de-o mie de ani. De ce nu ne întâlnim, urlând, pe baricadele ideilor?” Sau: „În patria lui Arpad, vai de acela care nu-i stăpân și nu-i hoțoman!”

Domnia „stăpânilor” și „hoțomanilor” trezea în ființa lui Ady viziunea prăbușirii Ungariei. Iată cum descria el starea poporului maghiar („Cumătrul lui Toma Ese”):

Pe drumul nebulilor unguri,	Cu grofii, băiete, cu popii,
Pe drum nebul sânger cu gloata,	Destul am răbdat omeneste:
Fecioru-mi tâlhar e în Viena,	Prea multe dureri, vezi, prea multe
Ibovnica popilor — fata.	Am strâns și-am tăcut ca un pește.
Ocări mă isbesc în Cradea,	Ori Rákóczi fie, ori altul...
La Viena mă răd toți în cale:	Să vie odată, să vie:
Cumătrule Ese, o vorbă	Vom face, cumătrule Ese,
Ți-oiu spune eu azi dumitale.	Din gături de viperi, piftie...

Prigonirile, boicotul oficial, nu l-au împiedicat pe Ady să scrie adevărurile de mai sus, brodate pe teme variante, în câteva sute de poeme. Avea impresia că nu el scrie, ci misterioși strămoși din Turan îi dictează gândurile lor. Căci Ady reprezintă în literatura maghiară un ciudat torent turanic altoit pe spiritul occidental. Deși păturile largi ale poporului îl încălzeau în inimi și suflete, oficialitatea, grofii și popii romano-catolici l-au urgisit până la moarte. Poezia lui nu s'a eliberat nici până azi de sub anatema episcopilor catolici.

Ady Endre s'a stins în Ianuarie 1919, în vremea când monerhia austro-ungară trosnea din încheeturi. Profeția se împlinea și poetul, obosit de suferință și tristețe, închidea ochii

Au rămas pe urma lui unsprezece volume de poezii. Astăzi Ungaria, acceași Ungarie de pe vremuri, depune uriașe eforturi pentru a se bucura de celebritatea lui Ady peste hotare. Dar nu-l pricepe. Feudalismul, șovinismul, mândria și spiritul reacționar își păstrează încă zidul. Și Ady Endre, dacă ar reinvia, și-ar continua cântecul pe aceeași arie. De altfel cântecul lui se continuă, și din zi în zi pare mai limpede și mai profund. P.

Scăderi la bursa literară. În Germania s'au înregistrat dela o vreme scăderi considerabile la bursa literară, ori mai bine zis la ghișeul poeziei. În patria lui Goethe și-a liederurilor lui Heine, cărțile de versuri tânjesc ultate în colbul rafturilor de librărie. E un simptom curios în publicul cititor german atât de cultivat și disciplinat.

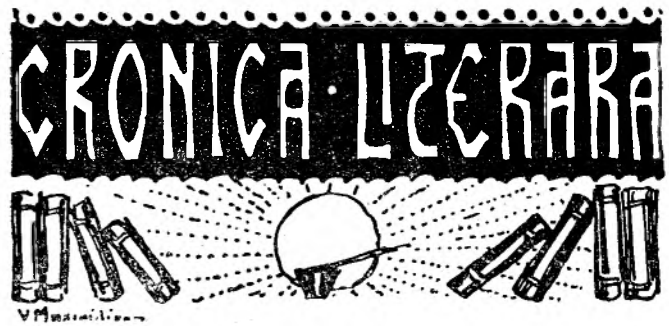
Poeții germani, grupați în societate, îngrijorați de acest simptom, s'au hotărât să reacționeze prin orice mijloace pentru impunerea poeziei în atenția publicului. De-o camdată au lansat un manifest în întreaga țară; un manifest impresionant și justificat. Iar pe viitor anunță o propagandă febrilă.

Nu cunoaștem încă procedeele de cari se vor folosi poeții germani pentru reîntronizarea poeziei. Ne pare rău. Poate le vom cunoaște mai târziu și le vom întrebuița și noi. Căci, semnalând constatarea și inițiativa de mai sus, nu ne gândim să judecăm starea din Germania, ci ne mărginim la situația literaturii noastre și în special a poeziei față de cititorul român, despre care am vorbit, de altfel, și în numărul trecut al acestei reviste.

Poezia noastră, fără îndoială, se găsește într-o stare mult mai jalnică decât cea germană. Cărțile românești de versuri, în majoritate, nu numai că lanțesc în rafturile cele mai dosnice ale librăriilor, dar dela un timp nu mai găsim nici editori, necum cititori. Și nu e la mijloc numai lipsa de gust a cititorului pentru poezie — și în general pentru literatura serioasă — dar e și lipsa de gust a editorului. Prea rareori se ivește la noi o carte de literatură tipărită în condiții tehnice mai deosebite de ale manualelor de școală primară. Puținele excepții au înregistrat remarcabile succese de librărie; ceace dovedește că, totuși, nu cititorul e vinovatul.

Vina se localizează în neglijența editorială și în absența unei propagande serioase și pricepute pentru impunerea literaturii selecte în gustul masei cititoare. Trăim vremuri ciudate, când omul se află supus multiplelor atracțiuni. E nevoie să-l satisfaci gustul din toate laturile. Creerul funcționează mai leneș ca altă dată. Pentru a-l cuceri trebuie să recurgi la toate procedeele artistice. Cărțile de literatură trebuie să treacă printr-o execuție artistică demnă de tehnica modernă, pentru a cuceri mai întâi ochii și apoi mintea. Dacă acest lucru se impune neapărat editorilor români, nu e mai puțin adevărat că și scriitorilor români li se impune ceva: propagandă literară activă condusă de ei înșiși prin orice mijloace. Avem un public needucat în această privință și nu mai poate rămâne multă vreme așa. Scriitorii noștri păreau că înțeleseseră acest lucru acum câțiva ani, când luaseră inițiativa turneelor de șezători literare în întreaga țară. Au încercat în doi ani numai — și atât într-o țară ca Germania poezii se alarmează, iar într-o țară ca România se retrag de pe teren. Și ce diferență colosală!

Turneele de șezători literare ale scriitorilor români trebuiesc neapărat reluate. Prin ajutorul lor se stabilește un contact direct și personal între scriitor și cititor și se crează atmosfera necesară unei educații literare. Gestul poezilor germani — unde situația e totuși strălucită în comparație cu cea dela noi — îl amintim ca o pildă și un îndemn. P.

Ion Minulescu: Corigent la Limba română. Poetul Ion Minulescu, adoratul cântăreț al splendidelor sonorități, trecând după războiu aproape definitiv pe tărâmul prozei, se înțește cu flecare an. Și în fiecare an trezește discuții aprinse și contradictorii. E scriitorul adorat de unii, respins cu indignare de alții și foarte dificil de clasat în plină activitate. Criticul, care s'ar hotărî să încercereze personalitatea literară a d-lui Minulescu în dimensiunile unei clasificări, ar fi nevoit să revină aproape în fiecare an pentru a lărgi acele dimensiuni sau pentru a găsi altele mai potrivite. Fenomenul literar apare la d Minulescu sub aspecte ciudate și sburdă sprințar mereu pe alte drumuri. Un mânz nărăvaș, răstălit de herghelie: când crezi că-l prinzi, tocmai atunci o ia la fugă. Urmărirea 'e prea obositoare. Te mulțumești să-l urmărești numai cu privirea și să-i admiri goana nebunească. Da aceea criticii noștri se și ferece de oboseli prea mari.

„Corigent la Limba română“ e romanul adolescenței, trezit de primele tresăriri ale instinctului sexual. Judecat după anumite reguli, cu cari ne-au deprins dascălii didactismului literar, nu e roman. În cazul acesta ar putea fi numit o cronică a adolescenței tulburate de viziunea femeii. Totuși, e un roman. Pentruca o lucrare literară să întrunească condițiunile romanului, nu e nevoie ca acțiunea să fie captată într'un anumit calapod. E nevoie în primul rând de viață. Și viața își are ciudățeniile ei, răspândii neprevăzute, înălțări, căderi, uneori justificate, altori enigmatice. Rolul romanului nu trebuie să fie simplificarea complexului naturii, ci, tocmai dimpotrivă, îmbrățișarea întregului complex al fenomenelor naturii, cu toate limpezimile și întunecimile. De aceea zic: lucrarea d-lui Minulescu e un roman în adevăratul sens. Un roman care ignorează regulile, dar e plin de viață. Căci există sumedenie de romane cari sunt pline de reguli, dar ignorează viața. Destul.

„Corigent la Limba română“ e poate povestea, amplificată, a adolescenței autorului, văzută cu ochii maturului de mai târziu și redată fără ascunzișuri. Poate că tocmai aci stă farmecul ei: în acea psihologie nejustificată și respinsă de pedantismul psihologic care argumentează cu tabla aritmetică în mână.

Despre stilul d-lui Minulescu ar fi poate inutil să vorbim. Frază scurtă, vioaie și plină de colorit, oglinda unei adolescențe svăpăiate și frământate de flacări mistuitoare. Sunt pasagi neimitabile și sbuciumări de un neînțeles profund și omenesc, cari alcătuiesc o carte de-o surprinzătoare realizare. P.

Ionel Teodoreanu: Turnul Milenei. (Editura „Cartea Românească“ București). În literatura română postbelică d. Ionel Teodoreanu s'a ivit aproape brusc, ca un fenomen nou, complex, în erupțiune. Trilogia Medelenilor, monumentală operă de încrucișate realizări, s'a impus copleșitoare.

„Turnul Milenei“ apare cu aceeași greutate și profunzime. Operă de migălos și măestrit țesut de roman. Și greșim poate când o subintitulăm numai cu un cuvânt: roman. Citeam undeva, zilele trecute, cuvântul „simfonie“ scris în legătură cu „Turnul Milenei“. Chiar autorul ar fi dorit să și intituleze romanul: simfonie. Au intervenit probabil interesele editorului, care cunoaște mai bine psihologia maselor cititoare și care știe că subtitlul de „roman“ e sin-

**În curând va apare în românește
„Sânge și aur“
poezii de Ady Endre.**

gurul în stare să asigure succésul unei cărți în vremea noastră. Puține excepții.

„Turnul Milenei” e într-adevăr o simfonie literară. Totul e bogăție, covârșitoare, necuprinsă, neprețuită bogăție de sonorități și culori pe game variate în nesfârșite variațiuni. Ploaie de imagini în lumină și umbră, în strălucire orbitoare și în besnă orbitoare. Cuvintele năvălesc, se ciocnesc, se luptă în învălmășeală, se contopesc, se înalță, se prăbușesc. Frazele curg, curg neconținut, curg revărsate, ca pârări și râuri după topirea zăpezii sub soarele primăverii, se rostogolesc și se unesc în fluvii, revărsându-se în mări și oceane fără țărături.

Partea întâia: atmosferă de veselie, nepăsare, sburdare, ghidușii, bohemie. Cei trei: Clonț: copilul naturii; Ion Ion: bohem și talent; Petru Diacu: iubire și viziune.

Ghedeon: Dumnezeu și demon, călugăr și haiduc.

Gheorghies Bour, Sultana, Coca Băca, Coca Găga, Fițele, Milena: mister, predestinare, creditate. Adâncuri de fântâni, limpezi la față, tulburi și întunecate la fund. Intuneric și mister, prin care trec scăpări trecătoare. Limpezimi confuze, difuze.

Și Milena: amestec de vis și realitate, de castitate și fatalitate, de zână și fecioară, de prezent și trecut. Milena Bour și Petru Diac: ideal și vis, Sf. Gheorghie și Alexandra. Viața lor, destinul lor, visul lor: legenda Mnemologului; „Du-te om bun, du-te om frumos”...

Și totul se prăbușește, mistuindu-se, în vălătăile destinului, în vâltoarea eredității fatale. Dispare Boura: dispare trecutul. Pe ruinele neamului Boureștilor, la capătul destinului, la încrucișarea trecutului cu prezentul, stă paralizic Coca Băca, în poarta Schitului Toacelor, scobind c'o daltă într'o rădăcină E portarul schitului Stă „acolo lângă poartă, jos pe pământ, spinarea rezemându-și-o de zidul vechi, primind în față raza aurie a soarelui de toamnă, un fel de cerșetor călugăr. Cap de patață cu țep sur, giubea sărăcăcioasă, curmei de cânepă”. Cruce peste mormintele întregului neam Bour. Dezastru și melancolie.

Și totul: grandioasă și luminoasă, profundă și întunecoasă simfonie. Simfonia destinului unui neam de boeri. Coca Băca e ultimul acord obosit. De aci începe paralizia prezentului: Charleston, Jazz Band. Se înecă în ceață icoana Milenei și se înfige în vitrina fotografului Miss Europa. Și viața își urmează cursul, inconștientă. Se iubește, se suferă, se cântă, se plânge... Iar pământul așteaptă calm. Tristețe, tristețe, jale... Turnul Milenei — Turnul Vieții — Turnul Destinului. Ionel Teodoreanu: forță misterioasă. P.

D. D. Patrașcanu: Un prinz de gală. Nu de mult, un recenzent al d-lui Patrașcanu povestea un caz care ilustrează humorul scriitorului. Într'un spital li se dădea bolnavilor cărți de citit, de preferință humor. Într'o zi un bolnav, care suferise o operație la pânțele, citind o carte de d. Patrașcanu, a isbucnit într'un râs atât de neașteptat și puternic, încât s'a rupt cusătura pielii și a fost nevoie de-o intervenție chirurgicală. Bolnavul se numea Gh. Spiridon, pe atunci șef de gară. Azi e director de birou în gara Oradea. L-am întrebat și ne-a confirmat.

Există în lucrările d-lui D. D. Patrașcanu un humor de-un tragic omenesc, mai ales în volumul de față. Râzi, pentrucă râsul isbucnește din comic. Și comicul nu e numai decât distractiv, ci de multe ori, poate de cele mai multe ori, el pornește din tragicul unor împrejurări exagerate, deplasate, învăluite în vălul unei gravități nepotrivite. Și râsul tău devine compătimitor, întocmai ca un plâns. E o confundare de emoții. Râsul și plânsul nu sunt decât emoții, senzații. Așa e cazul profesorului Jean Renaud din „Un prânz de gală”, al disratului și revoltatului Petrică Popescu din „Trage-l cinci perechi de palme” ori al Domnului Cuparencu din „Pentru bal”. În „Poemă orientală” și „Admiratorii” humorul isbucnește din contraste.

O notă care apare după război în literatura d-lui Patrașcanu e aceea a unei pledoarii personale, strecurată veninos în unele satire. Ea se datorește, firește, suferințelor îndurate de autor în urma

acuzelor ce i s'au adus pentru atitudinea sa de filo-german în timpul ocupației. Că au fost drepte ori nedrepte, nu ne privește. Fapt este că acea notă de apărare personală păgubește punctului de vedere pur literar, trecând dela satiră la acuză, ca în „Geologus Horridus Teutonicus”, admirabil scrisă. În „Temperament egal” prinde tipul parvenitului, iar în „Strategie” prea se vedește persoana la care face aluzii.

Cu excepția observației de mai sus, schițele d-lui D. D. Patrașcanu, scrise în frază sobră și solidă, ne oglindesc pe autorul lui Timotheu Mucenicul și al „Schițelor și amintirilor”, singurul scriitor care ar fi putut să se numească urmaș al lui Caragiale, dacă nu interveneau împrejurări fatale. P.

Jean Bart: Schițe marine. (Editura „Cartea Românească”, București). E poate greșit titlul de „schițe marine”. Mai de grabă le-aș fi numit „marinare”. Când zici „schițe marine”, te gândești la penelul pictorului ori al poetului. Ori volumul d-lui Jean Bart cuprinde, în majoritate, întâmplări din viața de marinar, în cari lipsește descrierea naturii marine.

Jean Bart, în literatura română, e scriitorul care cunoaște cel mai bine viața pe mare (a fost ofițer de marină) și care a introdus-o în literatura noastră printr'o notă personală pe care n'au mai încercat-o alții cu succes.

„Fără permis de export” e o întâmplare dozată cu element comic și care ia proporții de neobișnuit humor, din pricina unei vaci care fată în port înainte de-a fi imbarcată. Tot astfel în „Intrarea câinilor în Anglia este oprită”, din pricina unui câțel nedecarat, vaporul trece printr'o mulțime de periștii încărcate de ridicol. În aceste două schițe d. Jean Bart rămâne neîntrecut.

„Pleca un vapor din port” și „In Vinerea Paștilor” sunt puternice realizări de altă natură: tristețe, dureri și căință. Iar „Trei dezertori” e un amestec de humor și tristețe.

Ceeace atrage la d. Jean Bart, în afară de humor și acțiune, e stilul neted, fraza cizelată și stăpănită, limba curată și mereu proaspătă și descrierea fără prelungiri și zorzoane. P.

Selma Lagerlöf: Prințesa Păcii. Un mănunchiu de legende și fantezii cari te captivează, cari îți pătrund în suflet întocmai ca un farmec superstițios. Îți picură în întreaga ființă, ca picături de mir sfințit pe fruntea unui pasionat adorator al lui Christos. Din ce profunziuni de suflet răsar acele cuvinte, acele fraze pline de melodie, de ritm lăuntric, de duioșie, de realitate și mister, de adevăr și superstiție? Valuri de ape cristaline pornite din funduri de munți de păduri. Ecouri păstrate între văile și stâncile Nordului, pe cari harfa unui suflet impregnat cu duioșie și poezie, le prinde pe tainice antene și le acordează pe cele mai sensibile strune. Rareori se poate întâlni în literatura mondială o ființă mai bogată în viața ei lăuntrică, în care frumosul artistic se îmbină perfect cu frumosul morf în care lumea naturală viețuiește în profundă armonie cu lumea miracolelor ce stăpânește ținuturile Nordului, — ca Selma Lagerlöf. În plin curent realist romantismul său nu ni se pare cătuși de puțin deplasat ori întârziat. Păstrează și va păstra întotdeauna o mireasmă de proșpețime și frăgezime, atât în romanele „Gösta Berling Saga”, „Ierusalim”, cât și în abundențele broderii de nuvele, legende și fantezii, din cari volumul de mai sus cuprinde o seamă din cele mai bune.

Incoronată cu gloria premiului Nobel încă din 1909 și doctor onorific al Universității din Upsala, în vârstă de 70 ani, își duce viața, ca o sfântă, retrasă pe moșia ei Marbaka, brodând fără oboseală, pe ghergheful literaturii, perle de realizări poetice, întreșesute de un tainic sentiment de curățenie mistică.

Selma Lagerlöf: simplitate, poezie, umanitate și mister, toate legate printr'un fir de etern omenesc. Bătrânică de astăzi nu se deosebește, la inimă și suflet, întru nimic de tânăra arătare de pe muri. Veșnică tinerețe, veșnică frăgezime și puritate. Lucrările sale sunt într-adevăr prilejuri de înălțare artistică și de balsam sufletesc.

Coloniale, în calitate din timp de pace se pot procura dela magazinul

„La Fetia Torcătoare“

Str. N. Iorga 10. Magazin fondat de mult.

TELEFON 48.

FIRMA

LUKÀCS & CIE

Strada Prințul Carol 1-3 ORADEA

Mare magazin de textile, vă recomandă marele său stoc de stoffe și postavuri pentru confecțiuni pentru doamne și domni. ooo Unicul depozit de pânze de Szepes.

Prețuri avantajoase!

Foarte ieftin!

Covoare, cuverturi pentru chaise-long, draperii și articole de tapițerie găsiți la magazinul

BERNATH BACK

Piața Regina Maria No. 1. ORADEA.

Foarte ieftin!

Foarte ieftin!

Vizitați fabrica de pălării de dame și de bărbați

IOAN SZANTAI

Str. Rimanóczy No. 5.

unde veți găsi cele mai frumoase și ieftine modele de pălării. Curățește, vopsește, calcă și transformă pălării ve-hi. Incercați numai o singură dată și vă veți convinge.

ATENȚIUNE!

ATENȚIUNE!

Zilnic vă puteți procura cele mai proaspete și ieftine cărnuri

Carne de vită calitatea I.

Carne de porc proaspătă

Carne de vițel sugaciuc

Cărnățării, mezeluri, slănină sărată, untură topită în ori cât de mare cantitate dela

ORAȘ VASILE

St. Tache Ionescu 48.

Singurul comerciant și industriaș român, care cumpără vite și porci îngrășați în orice cantități

Telefon 496.

Telefon 496.

TIPOGRAFIA ATENEUL

SOCIETATE ANONIMĂ
INSTALAȚIUNI MODERNE
O A D E A

BUL-DUL REGELE FERDINAND No. 36

Cărți, reviste, ziare, în cele mai frumoase execuțiuni tipografice.

Executăm imprimate pentru avocați cu cele mai efitine prețuri.

Hărte de scris și articole de birou de cea mai fină calitate.

Dacă aveți nevoie de orice tipărituri sau articole de birou, cereți ofertă dela firma noastră. E cea @ @ @ mai avantajoasă @ @ @

TELEFON
7-54.

„FULGER“

Fabrică de lăcătușerie și mărfuri de tablă S.A.

Fabrică sobe, fierărie pentru construcții și diferite articole de bucatărie calități ca și în comerț și superioare. Telefon 524.

!! Cele mai efitine !!
pălării se găsesc !!

la Fabrica de pălării

Heller și Deutsch

Strada Nicolae Iorga No. 21.

Cețiți și răspândiți

CURRENTUL

ziar de atitudine hotărâtă la care colaborează cei mai buni scriitori și gazetari ai țării

Director: PAMFI ȘEICARU

Redacția și Administrația: București, Str. Regală No. 9.

Magazin de
coloniale,
delicatese,
conserve

IOAN MEZEY & Comp.

Alexandri No. 2. — Vis-a-vis de Primărie

Cel mai vechiu magazin românesc din Oradea

Mărfuri proaspete, curate și
cele mai bune pentru gospo-
dării, cu prețuri reduse. Ser-
viciu prompt și conștiincios.

SOCEC & Co S. A.

Centrala : BUCUREȘTI

Șucursale : Iași, Craiova, Constanța, Călărași, Galați, Ploiești, Oradea, Târgoviște, Slobozia.

SUCURSALA ORADEA

Bulevardul Regele Ferdinand No. 7.

Asortiment complet:

Cărți Literare, Științifice, Pedagogice Române, Franceze,
Engleze, Germane etc.

Depozit permanent de papeterie și articole de birou. — Prețuri excepțional
de reduse. — Cereți cataloage care se trimit GRATIS.